

* Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Wydział Pedagogiki i Psychologii

** Uniwersytet Śląski w Katowicach. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji

MARIUSZ KORCZYŃSKI*, BARBARA GRABOWSKA**

ORCID: 0000-0002-1520-8643, ORCID: 0000-0003-2558-0294

mariusz.korczynski@poczta.umcs.lublin.pl, barbara.grabowska@us.edu.pl

*Emocjonalna gotowość do komunikowania się z Innym
polskich emigrantów w Anglii (badania porównawcze)*

Polish Migrants' in England Emotional Readiness to Communicate with the Other
(Comparative Research)

STRESZCZENIE

Celem badań była próba ustalenia poziomu emocjonalnej gotowości Polaków przebywających na emigracji w Anglii do dialogu z Innym. W związku z przyjęciem modelu porównawczego badań jako grupę odniesienia przyjęto zbliżoną pod względem demograficzno-społecznym grupę Anglików. W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z narzędziem badawczym w postaci Skali Wrażliwości Międzykulturowej autorstwa Guo-Ming Chena i Williama J. Starosty (1996). Badaniami objęto 154 Polaków przebywających na emigracji zarobkowej oraz 160 Anglików zamieszkałych w południowo-zachodniej części Anglii. Narzędzie badawcze rozprawdzono metodą kuli śnieżnej, wykorzystując w tym celu m.in. nowoczesne środki komunikacji. Badania wykazały istotnie wyższy poziom gotowości do dialogu z osobą obcą po stronie badanych Anglików, zarówno w zakresie poszczególnych szczegółowych wymiarów, jak i w wymiarze globalnym. Można jednak uznać, że badani Polacy przebywający w Anglii w większości prezentują przeciętny (z tendencją ku wynikom wysokim) poziom analizowanej gotowości.

Słowa kluczowe: kompetencje; międzykulturowa kompetencja komunikowania się; wrażliwość międzykulturowa; Polacy na emigracji

WPROWADZENIE

Kluczowym tłem dla prowadzonych rozważań jest pojęcie zmiany społecznej. „Zmiana społeczna – zdaniem Piotra Sztompki (2010, s. 20) – oznacza zmianę zachodzącą wewnątrz systemu bądź też obejmującą go w całości”. Pojęcie zmiany społecznej zawiera trzy elementy: (1) różnicę (2) w różnych momentach czasu (3) między stanami tego samego systemu.

Jednym z przejawów zmiany społecznej jest zagęszczenie styczności między ludźmi różnych kultur, cywilizacji, ras, religii. Zjawisko to nasila się w związku z migracjami ludzi i rozwojem technik komunikacyjnych. Jest ono także wynikiem decyzji politycznych, a zwłaszcza przemian politycznych, jakie zaszły w Europie po 1989 r. Akcesja Polski do Unii Europejskiej oraz przystąpienie naszego kraju do strefy Schengen spowodowały otwarcie granic, swobodny przepływ ludzi i łatwość podróżowania.

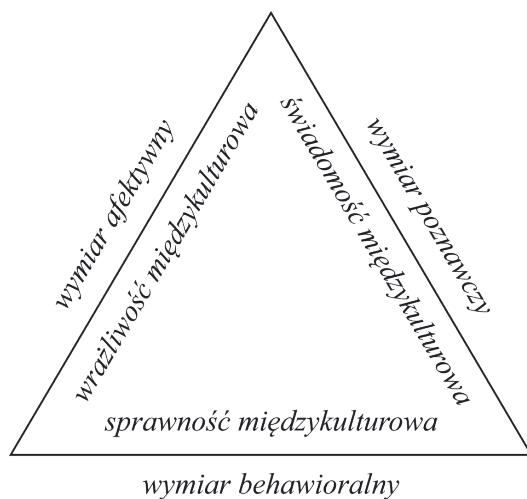
Zmianie ulegają też relacje społeczne, więzi społeczne, poczucie wspólnoty, zależności i powiązania między jednostkami, interakcje. Polski Europejczyk może swobodnie wybierać miejsce swojej edukacji, pracy, odpoczynku, relaksu. Decyzje przez niego podejmowane wiążą się ze spotkaniem z Innym (Obcym). Migracje Polaków zmieniły swój charakter – są dobrowolne, często czasowe i indywidualne. Współczesny polski imigrant zna języki obce, jest wykształcony, a zmiana kraju zatrudnienia wiąże się z chęcią jego poznania, podróżowaniem i odkrywaniem uroków przyrody czy rozwojem własnych zainteresowań i pasji.

W ujęciu Brunona Barta (1997, s. 41) migracja jest procesem przystosowania się do systemu społecznego, który łączy ze sobą dwa systemy społeczne: kraju pochodzenia i kraju przyjmującego. Poza tym wywołuje w obu krajach określone skutki. Migracja nie jest zjawiskiem przypadkowym, lecz jest efektem decyzji jednostki podjętych na podstawie uszeregowanych hierarchicznie czynników i wiąże się ze zmianą (w większym lub mniejszym stopniu) własnego wzorca zachowań, reakcji, a nawet myślenia. Emigrant nie przebywa już w stałym układzie, w którym podejmuje interakcje ze Swoimi. Nowa rzeczywistość dostarcza mu zwielokrotnionego kontekstu alternatywnych wyborów, rodzi konieczność podejmowania kontaktów z osobami z innych kultur. Na początku pobytu nowa przestrzeń może wydawać się mało czytelna, a spotykani ludzie, posługujący się innym językiem niż nasz, niekoniecznie w pełni dla nas zrozumiałe, mogą się wydawać nie tylko Inni, lecz nawet Obcy. Może to wywoływać różne rodzaje reakcji: od izolacji do podjęcia interakcji i zainteresowania Innym. Możemy zatem pojęcie zmiany odnieść do relacji/interakcji z ludźmi spotykanymi podczas pobytu na emigracji: w pracy czy czasie wolnym.

Znajomość języka kraju przyjmującego nie jest jedynym i wystarczającym warunkiem podejmowania efektywnych interakcji. Warto tu wskazać na umiejętności czy też kompetencje komunikacyjne, które Guo-Ming Chen (1989, s. 13)

rozumie jako „zdolność interakcji do wykonywania komunikacji zachowania, które wywołują pożądaną reakcję w określonym środowisku”.

Guo-Ming Chen i William J. Starosta (1996) opracowali model kompetencji komunikacji międzykulturowej zawierający trzy aspekty: poznawczy, emocjonalny i behawioralny (schemat 1). Aspekt poznawczy oznacza świadomość międzykulturową i przejawia się w zdolności człowieka do zrozumienia podobieństw i różnic kulturowych. Aspekt afektywny wyraża się w zdolności do wrażliwości międzykulturowej i odnosi się do emocjonalnego pragnienia danej osoby, do zrozumienia, doceniania i zaakceptowania różnic kulturowych. Z kolei aspekt behawioralny oznacza sprawność międzykulturową i odnosi się do zdolności jednostki do osiągnięcia celów komunikacyjnych w trakcie interakcji z ludźmi z innych kultur. Zgodnie z tym modelem osoby mające kompetencje do komunikacji międzykulturowej posiadają zdolności do poznania własnych i obcych skryptów kulturowych oraz wykazują pozytywne odczucia, uznając, szanując, a nawet akceptując różnice kulturowe. Ponadto potrafią skutecznie nawiązywać interakcje w procesie międzykulturowym.

Schemat 1. Model kompetencji do komunikacji międzykulturowej

Źródło: (Chen 2014, s. 19).

Ważne miejsce we wspomnianym modelu zajmuje wrażliwość międzykulturowa, która przez G.-M. Chena i W.J. Starostę (1997, s. 5) została zdefiniowana jako „zdolność do rozwinięcia pozytywnej emocji w kierunku zrozumienia i docenienia różnic kulturowych, które promują odpowiednie i skuteczne zachowanie w komunikacji międzykulturowej”. Autorzy kładą nacisk na dynamiczny charakter kompetencji do komunikacji międzykulturowej, a zwłaszcza wrażliwości międzykulturowej. Zmiana ta jest związana z chęcią jednostki do uczenia się, doceniania, a nawet zaakceptowania różnic kulturowych. Może się ona dokonać w wyniku interakcji z Innym.

ZAŁOŻENIA BADAWCZE

W niniejszych badaniach podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytanie: Jaki jest poziom emocjonalnej gotowości polskich emigrantów w Anglii do podjęcia dialogu z Innym?

Celem uzyskania lepszych możliwości analizy i interpretacji uzyskanych wyników badania przeprowadzono w modelu porównawczym. Jako grupę odniesienia wybrano zbliżoną pod względem społeczno-demograficznym grupę Anglików.

W badaniach wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Narzędziem badawczym była Skala Wrażliwości Międzykulturowej autorstwa G.-M. Chena i W.J. Starosty (1996) zawierająca 24 twierdzenia. Skala ta, zgodnie z założeniem jej autorów, ma za zadanie wyznaczyć poziom emocjonalnej gotowości do kontaktu z osobą odmienną kulturowo, będąc przy tym potwierdzeniem, docenieniem i zaakceptowaniem różnic kulturowych (Fritz, Graf, Hentze, Mollenberg, Chen 2005). Przy każdym z twierdzeń należało zaznaczyć jedną z pięciu odpowiedzi ujętych w skali Likerta: od zdecydowanie się zgadzam do zdecydowanie się nie zgadzam. Ocena poziomu wrażliwości międzykulturowej wymagała analizy pięciu jej wymiarów, takich jak: zaangażowanie w interakcję, szacunek dla różnic kulturowych, pewność w interakcji, przyjemność z interakcji, uwaga/pilność w interakcji. Ich analizę przeprowadzono w zakresie zarówno każdego wymiaru, jak i wyniku globalnego. Dotychczas powyższa skala z dużym powodzeniem była wykorzystywana na terenie Stanów Zjednoczonych i Niemiec (Fritz, Mollenberg, Chen 2002). W Polsce pierwsze badania z wykorzystaniem tego narzędzia przeprowadzono w Zakładzie Edukacji Międzykulturowej w Instytucie Pedagogiki UMCS w Lublinie (Korczyński, Świdzińska 2017), realizując badania w południowo-zachodniej części Anglii wśród Polaków i Anglików od czerwca do listopada 2017 r. Narzędzie badawcze rozprawdzono metodą kuli śnieżnej, wykorzystując w tym celu m.in. nowoczesne środki komunikacji.

Analizy zebranego materiału badawczego w kontekstach porównawczych dokonano z wykorzystaniem testu t-Studenta. Do analiz zakwalifikowano 154 kwestionariusze wypełnione przez polskich emigrantów przebywających na terenie Anglii oraz 160 wypełnionych przez Anglików. Wyselekcjonowana grupa nie spełnia jednak wymogów reprezentatywności.

WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Migranci w nowym miejscu pobytu wchodzą w stosunki społeczne ze zbiorowościami osiedlonymi na danym terenie. Interakcje odbywają się nie tylko między jednostkami, lecz także między grupami. Migracje są w literaturze opisywane jako naturalne i powszechne procesy społeczne przelamujące stare porządki społeczne oraz wprowadzające nowe. Według Roberta E. Parka i Ernesta W. Burgessa

(1970, s. 360) wywołany migracjami „cykl stosunków rasowych” obejmuje następujące etapy: kontaktu, współzawodnictwa¹, akomodacji i asymilacji. Kontynuatorzy tej idei opisywali liczne etapy/stadia cyklu stosunków etnicznych (Mucha 2006, s. 217). Warto zadać pytanie: Czy współcześni migranci – uwzględniając tymczasowość ich migracji – odejdą od izolacji własnej grupy etnicznej i podejmą kontakt?

Wśród badanych Polaków nieznacznie większą grupę stanowili mężczyźni (50,3%) niż kobiety (49,7%). Znajomość języka angielskiego na poziomie bardzo dobrym wskazało 87,6% respondentów, na dobrym zaś – 12,4%. Najwięcej było osób w wieku 31–35 lat (75,8%). Kolejne grupy to 36–40-latkowie (19%) oraz 25–30-latkowie (5,2%). Aż 53% badanych przebywało w Anglii 11–15 lat, 35,3% – 6–10 lat, a 11,8% – najkrócej, gdyż do 5 lat. Badaniami objęto więc ludzi młodych w wieku od 25 do 40 lat, mieszkających w Anglii od 6 do 15 lat. Wszyscy zadeklarowali pełną samorealizację zawodową, w tym 62,7% – tak, a 37,3% – zdecydowanie tak. Wśród badanych Anglików dominowali mężczyźni (54,3%) nad kobietami (45,7%). Największą grupę wiekową stanowili 31–35-latkowie (77,8%). Pozostali to 36–40-latkowie (19,1%) oraz 25–30-latkowie (3,1%). Osiągnięcie sukcesu zawodowego zadeklarowało 81,5% respondentów przy 18,5% niemogących się zdecydować. Co do miejsca zamieszkania badanych osób, to zarówno wszyscy badani Polacy, jak i Anglicy jako miejsce swego pobytu wskazali miasto.

Przechodząc do analizy uzyskanych wyników za pomocą Skali Wrażliwości Międzykulturowej, w pierwszej kolejności skoncentrowano się na analizie porównawczej poszczególnych wymiarów z wykorzystaniem testu t-Studenta dla grup niezależnych. Przypadki istotne statystycznie zilustrowano za pomocą wykresów ramka-wąsy. Następnie dokonano analizy porównawczej wyniku globalnego, stanowiącego sumę średnich wyników poszczególnych wymiarów badanych Polaków i Anglików.

Analiza pierwszego wymiaru (zaangażowanie w interakcję) wykazała, że narodowość osób badanych różnicuje istotnie ($p = 0,000$) jego poziom (tab. 1). Istotnie wyższe wyniki, w przedziale wyników wysokich, uzyskali badani Anglicy ($M = 29,02$), wykazując się przy tym wyraźnie wyższym zaangażowaniem w interakcji z osobą odmienną kulturowo niż badani Polacy ($M = 26,57$), których wynik uplasował się w przedziale wyników przeciętnych (wykres 1).

Świadczy to o tym, że badani Anglicy są bardziej otwarci i zdecydowanie chętniej niż badani Polacy nawiązują relacje interpersonalne z osobami odmiennymi kulturowo. Nie unikają sytuacji, wręcz cieszą się z możliwości kontaktu z osobami odmiennymi kulturowo, a zrozumienie dla nich okazują poprzez wer-

¹ Współzawodnictwo zostało określone przez R.E. Parka i E.W. Burgessa (1970) jako „interakcja bez kontaktu”.

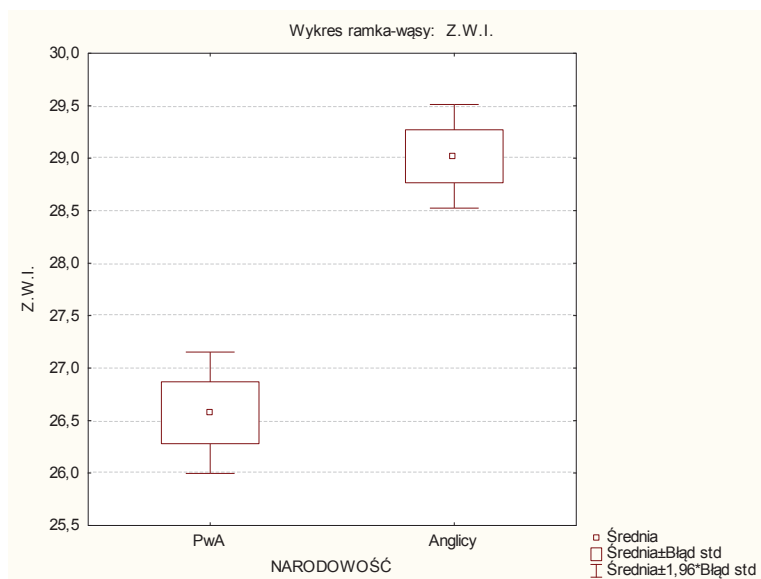
balne i niewerbalne zachowanie. Badani Polacy również są otwarci i nie unikają kontaktu z ludźmi odmiennymi kulturowo. Podczas interakcji z nimi zachowują się w miarę pozytywnie wobec swojego odpowiednika kulturowego. Niezbyt często jednak demonstrują zrozumienie dla nich poprzez swoje zachowanie. Różnice kulturowe pomiędzy stronami interakcji nie wywołują zbytniej radości u badanych osób. Zdarza się im formułowanie różnych opinii o ludziach odmiennych kulturowo zanim dojdzie do spotkania z nimi *face to face*.

Tab.1. Zaangażowanie w interakcję – porównanie badanych grup

Wymiar	Polacy w Anglii		Anglicy		Porównanie	
	M	SD	M	SD	t	p
Zaangażowanie w interakcję	26,57	3,64	29,02	3,21	-6,32	0,000

Wyniki istotne statystycznie dla $p \leq 0,05$

Źródło: badania własne.

Wykres 1. Zaangażowanie w interakcję badanych Polaków w Anglii oraz Anglików (PwA – Polacy w Anglii)

Źródło: badania własne.

Analiza drugiego wymiaru (szacunek dla różnic kulturowych) wykazała, że zarówno badani Anglicy, jak i badani Polacy przebywający na emigracji zarobkowej w Anglii wykazują wysoki poziom tego wymiaru (tab. 2, wykres 2).

Średnie wyniki obu grup ($M = 26,27$; $M = 24,05$) uplasowały się w zakresie wyników wysokich, przy czym wynik średni badanych Polaków minimalnie przekro-

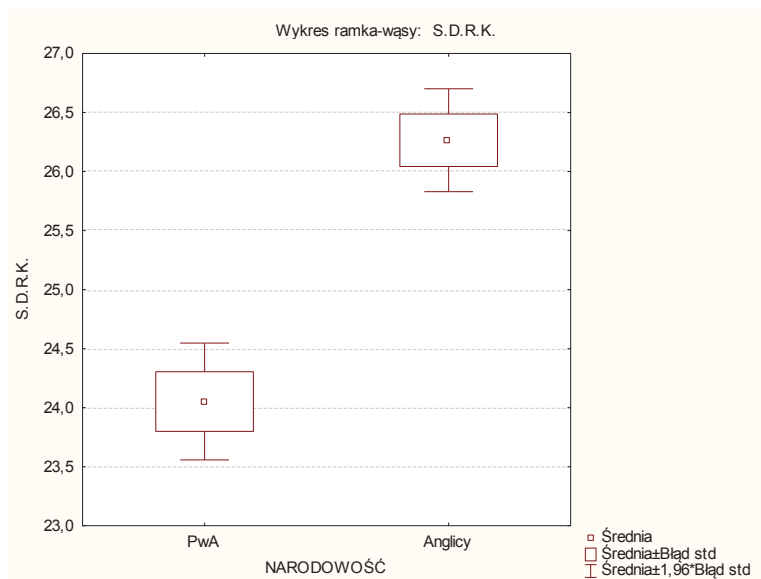
czył górną granicę wyników przeciętnych, lecz istotnie wyższe wyniki ($p = 0,000$) uzyskali badani Anglicy. Można zatem stwierdzić, że to oni bardziej niż badani Polacy szanują wartości oraz sposoby zachowania się ludzi z innych kultur. Poza tym lubią przebywać z nimi, akceptują ich opinie i sposoby postrzegania rzeczywistości. Traktują ich jak partnerów, a ich kulturę – jako równoprawną do swojej.

Tab. 2. Szacunek dla różnic kulturowych – porównanie badanych grup

Wymiar	Polacy w Anglii		Anglicy		Porównanie	
	M	SD	M	SD	t	p
Szacunek dla różnic kulturowych	24,05	3,12	26,27	2,83	-6,60	0,000

Wyniki istotne statystycznie dla $p \leq 0,05$

Źródło: badania własne.

Wykres 2. Szacunek dla różnic kulturowych badanych Polaków w Anglii oraz Anglików (PwA – Polacy w Anglii)

Źródło: badania własne.

Analiza trzeciego wymiaru (pewność w interakcji) wykazała, że średni wynik ($M = 19,91$) uzyskany przez badanych Anglików, umiejscowiony w przedziale wyników wysokich, jest istotnie ($p = 0,000$) wyższy od wyniku Polaków ($M = 18,18$), który uplasował się w górnym zakresie wyników przeciętnych (tab. 3, wykres 3). Oznacza to, że badane osoby narodowości angielskiej są bardzo pewne siebie w interakcjach z ludźmi z innych kultur. Z dużą łatwością podejmują też konwersacje z nimi oraz wypowiadają się na różne tematy. Są przy

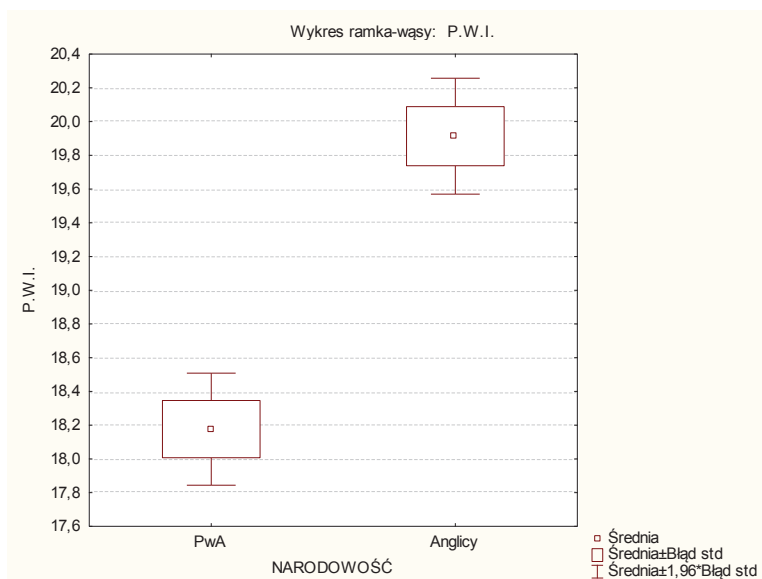
tym bardzo towarzyscy i uprzejmi. Natomiast badani Polacy wykazują przeciętną pewność podczas interakcji z osobami innych kultur. Nie zawsze wiedzą, co powiedzieć i jak się zachować w trakcie konfrontacji z takimi osobami. Starają się być towarzyscy, ale brak pewności, wynikający często ze słabej znajomości języka angielskiego, ogranicza efektywność ich komunikacji.

Tab. 3. Pewność w interakcji – porównanie badanych grup

Wymiar	Polacy w Anglii		Anglicy		Porównanie	
	M	SD	M	SD	t	p
Pewność w interakcji	18,18	2,09	19,91	2,23	-7,11	0,000

Wyniki istotne statystycznie dla $p \leq 0,05$

Źródło: badania własne.

Wykres 3. Pewność w interakcji badanych Polaków w Anglii oraz Anglików (PwA – Polacy w Anglii)
Źródło: badania własne.

Równie ciekawie przedstawia się analiza wymiaru przyjemność z interakcji (tab. 4, wykres 4). Średnie wyniki badanych grup osób przekroczyły górny próg wyników przeciętnych i znajdują się w przedziale wyników wysokich. Narodowość badanych osób różnicuje analizowany wymiar na poziomie istotnym statystycznie ($p = 0,000$).

Istotnie wyższy poziom analizowanego wymiaru prezentują badani Anglicy ($M = 13,27$) niż badani Polacy ($M = 12,21$). Można zatem przyjąć, że respondenci z obu grup (ze wskazaniem na Anglików) podczas interakcji z osobami

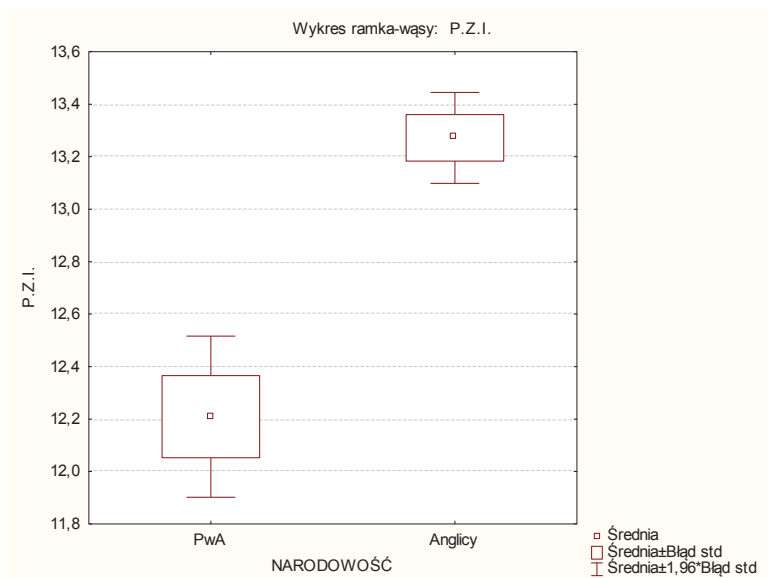
odmiennymi kulturowo zachowują się podobnie. Zazwyczaj nie wykazują zdenerwowania, wręcz przeciwnie – są spokojni i zadowoleni z możliwości nawiązania bliskich relacji z osobami reprezentującymi inne kultury. Ponadto zdają sobie sprawę z tego, że są potrzebni, akceptowani i mile widziani w środowisku zróżnicowanym kulturowo.

Tab. 4. Przyjemność z interakcji – porównanie badanych grup

Wymiar	Polacy w Anglii		Anglicy		Porównanie	
	M	SD	M	SD	t	p
Przyjemność z interakcji	12,21	1,94	13,27	1,13	-5,99	0,000

Wyniki istotne statystycznie dla $p \leq 0,05$

Źródło: badania własne.

Wykres 4. Przyjemność z interakcji badanych Polaków w Anglii oraz Anglików (PwA – Polacy w Anglii)

Źródło: badania własne.

Analiza ostatniego wymiaru (uwaga/pilność w interakcji) wykazała, że wynik średni badanych Anglików ($M = 11,31$) znajduje się w przedziale wyników wysokich i jest wyższy od wyniku badanych Polaków ($M = 9,75$), który uplasował się w przedziale wyników przeciętnych (tab. 5, wykres 5). Analiza testem t-Studenta wykazała, że różnice te przybrały wymiar istotny statystycznie ($p = 0,000$).

W związku z tym można zauważyć, że badani Anglicy są uważni w kontaktach interpersonalnych z osobami odmiennymi kulturowo. Przykładają dużą wagę

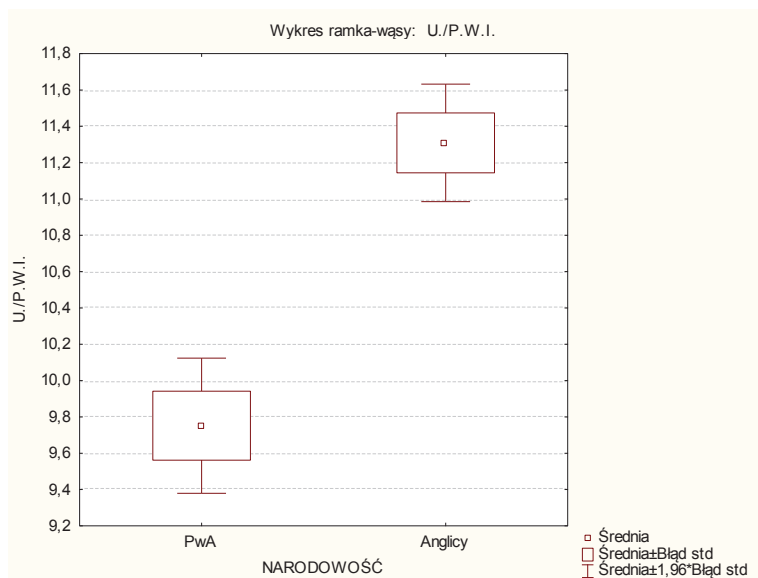
do prowadzonej konwersacji i starają się uzyskać jak najwięcej informacji. Badani Polacy z kolei wykazują przeciętną uwagę czy też pilność podczas interakcji z osobami odmiennymi kulturowo. Nie starają się zbytnio uzyskać informacji z zakresu różnic kulturowych, które można pozyskać podczas interakcji z ludźmi z innych kultur. Wykazują przy tym przeciętną wrażliwość na subtelność treści towarzyszących interakcji z odmiennym kulturowo odpowiednikiem.

Tab. 5. Uwaga/pilność w interakcji – porównanie badanych grup

Wymiar	Polacy w Anglii		Anglicy		Porównanie	
	M	SD	M	SD	t	p
Uwaga/pilność w interakcji	9,75	2,35	11,31	2,10	-6,21	0,000

Wyniki istotne statystycznie dla $p \leq 0,05$

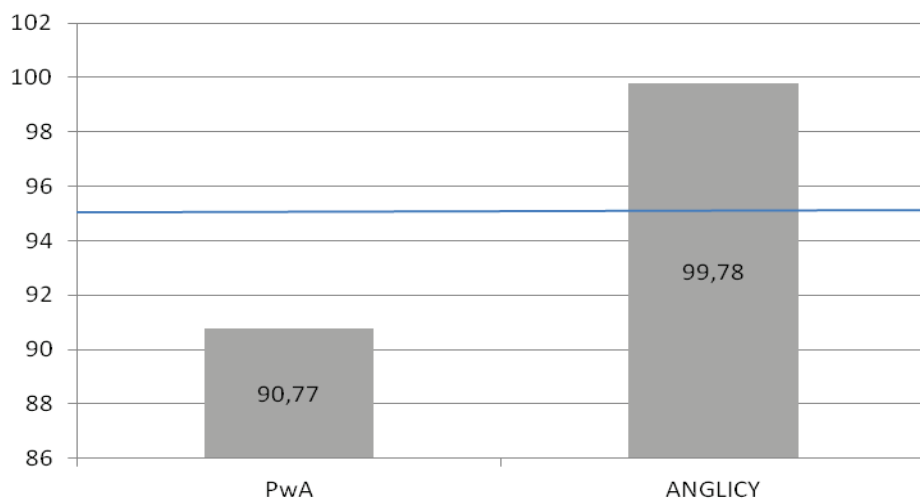
Źródło: badania własne.

Wykres 5. Uwaga/pilność w interakcji badanych Polaków w Anglii oraz Anglików (PwA – Polacy w Anglii)

Źródło: badania własne.

Przechodząc do analizy globalnej emocjonalnej gotowości (wykres 6), należy stwierdzić, że badani Polacy prezentują dobry przeciętny poziom emocjonalnej gotowości do kontaktu z osobą odmienną kulturowo. Wynik globalny (90,77) obejmuje wynik wysoki w zakresie wymiarów szacunek dla różnic kulturowych i przyjemność z interakcji, a także wyniki przeciętne, lecz umiejscowione w górnym ich zakresie, pozostałych wymiarów: uwaga/pilność w interakcji, pewność w interakcji oraz zaangażowanie w interakcję.

Wykres 6. Wynik globalny poziomu emocjonalnej gotowości do kontaktu z Innym Polaków w Anglii oraz Anglików (PwA – Polacy w Anglii)

Źródło: badania własne.

Wyniki globalny (99,78) badanych Anglików wskazuje z kolei na wysoki poziom analizowanej emocjonalnej gotowości do kontaktu z osobą odmienną kulturowo. Składa się on z sumy średnich wyników wszystkich analizowanych wymiarów, które w każdym przypadku były wynikami wysokimi.

ZAKOŃCZENIE

Należy uznać, że założony cel badań został osiągnięty. Biorąc pod uwagę analizowane wyniki, można przyjąć, że badana grupa Polaków w Anglii prezentuje dobry przeciętny poziom emocjonalnej gotowości do kontaktu z osobą odmienną kulturowo. Składają się na to następujące spostrzeżenia. Badani Polacy to osoby otwarte, nieunikające kontaktu z ludźmi odmiennymi kulturowo. W trakcie interakcji z nimi zachowują się w miarę pozytywnie wobec swojego odpowiednika kulturowego. Niezbyt często jednak wykazują zrozumienie dla nich przejawiające się w werbalnym i niewerbalnym zachowaniu. Różnice kulturowe pomiędzy stronami interakcji, w których uczestniczą, nie wywołują u nich zbytnej radości. Zdarza się im formułowanie różnych opinii o ludziach odmiennych kulturowo zanim do bezpośredniego spotkania. Mimo to wykazują szacunek dla wartości oraz sposobów zachowania się tych ludzi. Lubią przebywać z nimi, akceptują ich opinie i sposoby postrzegania rzeczywistości. Traktują ich jak partnerów, a ich kulturę uznają za równoprawną wobec swojej. Co istotne, brakuje pewności podczas tych interakcji. Polscy respondenci nie zawsze wiedzą, co powiedzieć i jak się zachować w trakcie spotkania z osobami z innych kultur. Starają się być towarzyscy, lecz

brakuje im pewności siebie, co często wynika ze słabej znajomości języka kraju pobytu, a tym samym wpływa niekorzystnie na efektywność komunikacji. Podczas interakcji z osobami odmiennymi kulturowo Polacy zachowują spokój i odczuwają zadowolenie z możliwości nawiązania bliskich relacji. Mają świadomość tego, że są potrzebni, akceptowani i mile widziani w swoim nowym wielokulturowym środowisku. Należy podkreślić, że nie wykazują należytej uwagi podczas interakcji z osobami nowo poznanymi. Nie starają się zbytnio uzyskać informacji od nich z zakresu różnic kulturowych. Ich wrażliwość na subtelność treści towarzyszących interakcji z odmiennym kulturowo odpowiednikiem należy uznać za przeciętną.

Reasumując, na wysoki przeciętny poziom emocjonalnej gotowości do kontaktu z osobą odmienną kulturowo badanych Polaków składają się wyniki wysokie dwóch wymiarów: szacunek dla różnic kulturowych oraz przyjemność z interakcji, co jednoznacznie wskazuje na wysoki poziom szacunku wobec osób wywodzących się z innych kultur oraz czerpanie dużej przyjemności podczas interakcji z nimi. Należy pamiętać, że w przypadku pozostałych wymiarów analizowanej emocjonalnej gotowości badani Polacy uzyskali wyniki przeciętne w górnych granicach przedziałów.

Zdecydowanie wyższe wyniki grupy odniesienia – Anglików – nie budzą zdziwienia. W porównaniu z tymi wynikami poziom gotowości do kontaktu z osobą odmienną kulturowo badanych Polaków należy uznać za zadowalający. W kontekście przeprowadzonych badań porównawczych trzeba jeszcze przywołać koncepcję asymilacji kulturowej Milтона M. Gordona (1964), który w procesie kulturalizacji (Grabowska 2010, s. 171–172) zakłada aktywność nie tylko grupy mniejszościowej, lecz także większościowej. Polacy mieszkający w Anglii mogą przejawiać i rozwijać kompetencje do komunikacji międzykulturowej dzięki interakcjom z Anglikami dysponującymi wyższym poziomem wrażliwości międzykulturowej we wszystkich pięciu wymiarach. Dzięki otwartości badanych Anglików nie dochodzi do „negatywnych interakcji” w postaci odmowy dopuszczenia do interakcji, czyli aktów dyskryminacji.

Model kompetencji do komunikacji międzykulturowej G.-M. Chena i W.J. Starosty jest zbudowany z trzech komponentów postaw. Podstawowe źródła powstawania postaw można więc odnieść do uwarunkowań wrażliwości międzykulturowej: doświadczeń społecznych, tradycji kulturowej przekazywanej jednostce przez innych ludzi w procesie socjalizacji/kulturalizacji oraz własnych działań i doświadczeń jednostki (w tym przekonań, uczuć, nawyków). Doświadczenie powstaje jako efekt aktywności podmiotu. Doświadczenia indywidualne jednostka wynosi z bezpośrednich kontaktów z otoczeniem oraz z różnych obszarów własnej aktywności. Natomiast doświadczenia społeczne są przejmowane w drodze komunikacji interpersonalnej i przyswajania kultury, czyli w toku procesów socjalizacji (Tyszkowa 1987, s. 4). Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że Polacy mieszkający w Anglii w nowym środowisku pracy i życia spotykają Anglików zaangażowanych w interakcję, przejawiających szacunek dla różnic kul-

turowych, pewnych w interakcji, odczuwających przyjemność z interakcji oraz wykazujących uwagę i pilność w interakcji.

Można postawić tezę, że dotychczasowe doświadczenia indywidualne i społeczne badanych Polaków oraz warunki społeczno-polityczne (wielokulturowe środowisko Anglii jako aktualne miejsce zamieszkania badanych Polaków) różnicują poziom kompetencji do komunikacji międzykulturowej.

Autorzy omówionego badania zdają sobie sprawę z tego, że przedstawione analizy nie wyczerpują tematu, lecz jedynie sygnalizują pewne kwestie. Konieczne jest prowadzenie dalszych analiz, choćby z uwzględnieniem danych demograficzno-społecznych, dzięki czemu będzie możliwe bardziej precyzyjne ustalenie wskazanych uwarunkowań.

BIBLIOGRAFIA

- Bartz, B. (1997). *Idea wielokulturowego wychowania w nowoczesnych społeczeństwach*. Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii i Eksploatacji.
- Chen, G.-M. (1989). Relationships of the dimensions of intercultural communication competence. *Communication Quarterly*, 37(2), 118–133,
DOI: <https://doi.org/10.1080/01463378909385533>.
- Chen, G.-M. (2014). Intercultural Communication Competence: Summary of 30-year Research and Directions for Future Study. W: X. Dai, G.-M. Chen (eds.), *Intercultural Communication Competence: Conceptualization and Its Development in Cultural Contexts and Interactions* (s. 14–39). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Chen, G.-M., Starosta, W.J. (1996). Intercultural communication competence: A synthesis. W: B. Burleson (ed.), *Communication Yearbook 19* (s. 353–383). Thousand Oaks: Sage.
- Chen, G.-M., Starosta, W.J. (1997). A Review of the Concept of Intercultural Sensitivity. *Human Communication, 1*, 1–16.
- Fritz, W., Mollenberg, A., Chen, G.-M. (2002). Measuring Intercultural Sensitivity in Different Cultural Contexts. *Intercultural Communication Studies*, 11(2), 165–176.
- Fritz, W., Graf, A., Hentze, J., Mollenberg, A., Chen, G.-M. (2005). An Examination of Chen and Starosta's Model of Intercultural Sensitivity in Germany and United States. *Intercultural Communication Studies*, 14(1), 53–65.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American Life. The Role of Race, Religion, and National Origin*. New York: Oxford University Press.
- Grabowska, B. (2010). Strategie kulturalizacyjne członków mniejszości narodowej. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur (red.), *Edukacja międzykulturowa – teorie, poglądy, doświadczenia społeczne* (s. 162–187). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Korczyński, M., Świdzińska, A. (2017). Wrażliwość międzykulturowa studentów z pogranicza polsko-ukraińskiego. *Edukacja Międzykulturowa*, 1(6), 113–129.
- Mucha, J. (2006). *Stosunki etniczne we współczesnej myśli socjologicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Park, R.E., Burgess, E.W. (1970). *Introduction to the Science of Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sztompka, P. (2010). *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
- Tyszkowa, M. (1987). *Doświadczenie, kultura i rozwój psychiczny jednostki*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

SUMMARY

The aim of the research was to determine the emotional level of readiness for dialogue with the Other of Poles staying in emigration in England. Due to the adoption of a comparative research model, a similar group of English speakers in terms of demographics and society was taken as a reference group. In the research a survey method and a research tool in the form of intercultural sensitivity scale by Guo-Ming Chen and William J. Starosta (1996) were used. The research covered 154 Poles on economic emigration and 160 Englishmen living in the south-west parts of England. The research tool was distributed using the snowball method using modern means of communication for this purpose. The research showed a significantly higher level of readiness for dialogue with a foreigner on the side of the English respondents, both in terms of individual detailed dimensions and in the global dimension. However, one can acknowledge that the surveyed Poles staying in England mostly present the high average with tendencies towards the high level of readiness.

Keywords: competences; intercultural communication competence; intercultural sensitivity; Poles on emigration